

2012

„АГРО ПРАЙМ“ ООД

ОЦЕНКА НА НУЖДИТЕ

Проект „Биологично земеделие - предизвикателство, или отговорност
за нашата природа“

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

"Настоящата публикация е създадена с помощта на Европейския съюз чрез ИПП Програма за трансгранично сътрудничество България – Сърбия. Съдържанието на тази публикация е отговорност единствено на "Алианс за регионални и граждански инициативи" и по никакъв начин не отразява възгледите на Европейския съюз или на Управляващия орган на програмата."

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въведение	3
2. Общия понятия за биологично земеделие	3
2.1. Какво е биологично земеделие	3
2.2. Основни цели на биологичното земеделие	4
3. Цел и задача на анкетно-информационното проучване	6
3.1. Община Видин	7
3.1.1. Описание на община Видин	7
3.1.1.1. Географско положение	7
3.1.1.2. Климат.....	8
3.1.1.3. Природни условия.....	8
3.1.1.4. Поземлени ресурси	8
3.1.1.5. Водни ресурси	9
3.1.1.6. Горски ресурси.....	9
3.1.2. Представителност и достоверност на резултатите:	9
3.1.3. Оценката на нуждите на българските земеделски стопани	11
3.1.4. Сътрудничество със Сърбия.....	12
3.1.5. Познания и мотивация за развитие на биологично земеделие	13
3.2. Община Зайчар	15
3.2.1. Описание на община Зайчар	15
3.2.1.1. Географско положение	15
3.2.1.2. Климат.....	16
3.2.1.3. Природни условия.....	16
3.2.1.4. Водни ресурси	16
3.2.1.5. Горски ресурси.....	17
3.2.2. Представителност и достоверност на резултатите	17
3.2.3. Оценката на нуждите на сръбските земеделски стопани	18
3.2.4. Сътрудничество с България.....	19
3.2.5. Познания и мотивация за развитие на биологично земеделие	20
4. Сегашни и бъдещи тенденции на търсенето на органична продукция	22
5. Разбивка на търсенето на биопродукти	24
6. Заключение, основни изводи, възможности и препоръки	26

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

1. Въведение

През последните няколко десетилетия станахме свидетели на драстични промени в областта на производството и преработката на хранителни продукти в световен мащаб. Утвърдени с векове начини на производство отстъпиха място на модерни форми на земеделие и преработка, които се оказаха много по-евтини на фона на растящото търсене. Не след дълго се появиха и първите симптоми на нездравост в тези технологии. В световен мащаб започна оспорването им, както и нежеланието на все повече потребители да консумират “технологични” храни. Появи се тенденция за връщане към изпитаното минало и желанието за консумиране на храни, произведени и доближаващи се до традиционните хранителни продукти, без използването на технологичните подобрения. Така възникнаха понятия като “биологична храна”, “биологично земеделие”, “органично земеделие”, за които не стои нищо друго, а обозначаване на това, което до преди 100 години е било просто “храна” или “земеделие”. Тези обозначения добиват все по-голяма популярност по света, защото потребителите създават стимул за развитието им чрез търсенето.

2. Общия понятия за биологично земеделие

2.1. Какво е биологично земеделие

Биологичното земеделие включва производство на земеделски продукти и обхваща както растениевъдството, така и животновъдството. От друга страна биологичното производство обхваща специфичната преработка в биологични храни и тяхната реализация на пазара.

В растениевъдството биологичното земеделие изключва употребата на минерални торове, като вместо тях почвата се поддържа чрез оборски тор, и то в определени количества и компоненти. Срещу болестите, вредителите и

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

плевелите по растенията не се използват синтетични препарати, а се противопоставя алтернативна защита: отглеждат се устойчиви сортове, стимулира се развитието на полезни организми, прилагат се биологични, агротехнически и механични методи за борба с плевелите.

Биологичното животновъдство се стреми към използване на адаптивни към местните условия животни, доближаването до естествения им начин на живот, без стрес и в добро здравословно състояние, достатъчно пространство и доброкачествен фураж.

Биологична храна е продукт на биологичното земеделие, който е отгледан и/или преработен без използване на синтетични (технологични) вещества при отглеждането като синтетични торове, пестициди, антибиотици, хормони, регулатори на растежа, както и хранителни добавки (консерванти, оцветители, изкуствени подсладители) и помощни вещества при преработката. При биологичната храна е забранено използването на генетично модифицирани организми и техни производни. Производството на биологичния продукт се извършва съгласно изискванията на специфични стандарти и е обект на контрол от независими сертифициращи органи.

2.2. Основни цели на биологичното земеделие

Целите на биологичното земеделие са:

1. Производство на висококачествена храна в задоволителни количества;
2. Работа в хармония с природата, без насилие над нея;
3. Подпомагане и засилване на естествения биологичен кръговрат в земеделската система, като се включват микроорганизмите, почвената флора и фауна, растенията и животните;
4. Поддържане и повишаване на плодородието на почвата за дълго време;
5. Стремение към чистота на селскостопанската дейност и избягване на замърсяването;
6. Поддържане на генетичното разнообразие на земеделските системи и тяхната околност, включително грижа за растенията и дивите животни в съответния ареал;
7. Отчитане на големия социален и екологичен ефект.

Водещият принцип при биологичното производство е стопанисване в хармония с природата, при което стопанството се възприема основно като жив организъм, включващ компонентите човек, растения, животни и почва. В по-голяма степен от другите методи за култивиране, биологичното производство се стреми да:

- Постигне затворен хранителен цикъл вътре в стопанството, доколкото това е възможно. Стопанството цели да създаде собствена база за храна за животните и хората;
- Запазване и подобряване на почвеното плодородие;
- Отглеждане на животните по начин, спомагащ тяхното благосъстояние.

При тези си дейности биологичното производство се фокусира върху следните мерки:

- Растително производство без синтетично произведени химикали, култивиране на устойчиви видове култури чрез подходящо редуване на културите, отглеждане на доходни видове, механичен контрол над плевелите като окопаване и обгаряне на плевелите;
- Без употреба на лесно разтворими минерални торове, използване на биологично фиксиран азот, основно под формата на оборска тор или компост с оборска тор, зелено торене с азот-фиксиращи растения (сем. Бобови) и използване на бавно-действащи естествени торове;
- Запазване на почвеното плодородие чрез интензивно поддържане на хумуса;
- Разнообразни и продължителни редувания на културите, чрез много връзки между различните култури и междинни култури;
- Без приложение на синтетично произведени химични растежни регулатори или хормони;
- Ограничен, строго съобразен с площта брой животни;
- Хранене на животните с храна, отгледана във фермата, по възможност минимално количество закупена отвън храна;
- Отстраняване в максимална степен на употребата на антибиотици.

Биологичното производство е специфично обвързано с устойчивото състояние на околната среда. В много голяма степен то съхранява и поддържа естествените ресурси, като в същото време има многообразно положително влияние върху околната среда, например:

- Опазване на почвите;
- Опазване на водите;
- Опазване на биологичните видове;
- Благосъстояние на животните: отглеждане на животните, съобразено с тяхното благосъстояние; при биологичното животновъдство на животните е осигурен достатъчен достъп до открити пространства; местата има за живеене се проверяват редовно.

3. Цел и задача на анкетно-информационното проучване

Да бъде проучено мнението и становището на голяма целева група от хора, свързани с развитието на земеделието и агробизнеса в трансграничния район Видин - Зайчар, по въпроси свързани с преминаването от конвенционално към биологично земеделие, както и да се установят познанията на целевата група по отношение на Европейското и местното законодателство, въпроси отнасящи се до пазари и партньори.

Задача на анкетно-информационното проучване е:

- да проучи интереса, мотивацията и познанието (вкл. на законодателството) за разработване на биологичното земеделие на местните фермери, безработни и инвеститори, за да се определи броят и размерът на производителите, които проявяват интерес към отглеждането на биологични продукти;
- да определи бизнес-климата и сътрудничеството в трансграничния регион Видин – Зайчар;
- да определи финансовите нужди на фермерите и възможните източници за финансиране;

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

3.1. Община Видин

3.1.1. Описание на община Видин

3.1.1.1. Географско положение

Географското положение на Община Видин е един от съществените фактори, определящи нейното развитие. Община Видин е разположена в

северозападната част на Дунавската равнина. Цялата ѝ територия се заема от Видинската низина, която се простира между завоя на р. Дунав при град Видин и отстъпващите далеч на югозапад планински хълмове. Общината включва обширни площи – полета, хълмове и малки горски масиви. Център на общината е град

Видин, разположен на брега на р. Дунав, на най-ниската тераса на Видинската низина с надморска височина 30-35 метра. Град Видин представлява полукръг с ориентация на улици и сгради към реката. По продължение на реката е разположен голям парк с места за отдих и плажове. Разполагането на Видин на това място на брега на р. Дунав е особено благоприятно за развитието му. Не случайно сравняват Видин с входната врата на България. Наличието на фериботна връзка по реката, преминаването през територията на общината на двата трансевропейски коридори № 4 и № 7 и общите граници с две съседни държави спомагат за създаването на възможности за износ на изделия от местната икономика и на цяла Северозападна България. От друга страна местоположението на града създава предпоставки и за развитието на вътрешния и международен туризъм, използвайки богатото културно и историческо наследство, с което е известен Видин. Благоприятното географско положение на общината и добрият транспортен достъп са едни от важните стратегически предимства и конкурентноспособност на региона като цяло.

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

3.1.1.2. Климат

Дунавската равнина е открита на север и североизток, което допринася за безпрепятствено нахлуване на студени континентални въздушни маси. Климатичните елементи имат ясно изразен умерено континентален характер. Водното пространство на р. Дунав играе значителна роля при формирането на микроклимата. Преобладаващи за района са западните и северозападните ветрове.

3.1.1.3. Природни условия

От всички елементи на природната среда най-осезателно въздействие върху Община Видин имат поземлените и водните ресурси и полезните изкопаеми, а най-слабо горските ресурси.

3.1.1.4. Поземлени ресурси

Общата площ на територията на Община Видин е 496 729,1 дка, включваща:

- ✓ земеделски територии с обща площ 361 937 дка;
- ✓ фонд "Горски територии" – 55 161,1 дка;
- ✓ територията на водните течения и водни площи от 34 507 дка;
- ✓ фонд "Населени места", възлизащ на 40 780 дка;
- ✓ "Инфраструктура и транспорт" – 4 344 дка

Поливните площи са 53 620 дка. По територия общината е на първо място в областта. Тя е по-голяма от територията за средния показател за площта на българската община – 424 км².

За развитието на земеделието от особено голямо значение е почвеното богатство. В геоложко отношение територията е изградена от алувиални чакълесто - пясъчливи и пясъчливо-глинести отложения на квартернера, които лежат върху плиоценски глини. Общо почвите в района са със запазена структура и почвено плодородие.

Освен почвеното богатство за развитието на селското стопанство от значение са климатичните и водните ресурси.

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

3.1.1.5. Водни ресурси

Водният потенциал на Община Видин е значителен. Подземните води са формирани в чакълесто-песъчливия хоризонт, които са в пряка хидравлична връзка с водите на р. Дунав и тяхното ниво се влияе от водните строежи на реката. Река Дунав е главният източник на тяхното подхранване през м. май и юни, а през месеците от септември до декември ги дренира. В района на Община Видин в участъка Видин-Сланотрън-Кошава е открито находище на високо минерализирани термални води. Доказала високи стойности на минерални компоненти /йод, бром и др./ в състава си, водата в този участък става ценен природен ресурс и обект за добив на химически компоненти, йод и луга за фармацевтичната промишленост, добив на геотермална енергия и тяхното използване за балнеолечебни нужди.

3.1.1.6. Горски ресурси

Горските ресурси в общината са сравнително ограничени. Горските територии са – 11.10 % от общата площ на общината или 55 161,1 дка. Горските масиви са обособени в северозападната част на територията на общината с по-хълмист характер.

3.1.2. Представителност и достоверност на резултатите:

На територията на Община Видин има 1 660 броя регистрирани земеделски производители, а 8 164 броя са безработните жители на общината.

За целта на проучването бе взето решение, да бъдат анкетирани само средни и големи земеделски производители поради факта, че наблюдението на експертите показва, че този тип производители са склонни да рискуват и да преминават от конвенционално към биологично земеделие.

Под средни земеделски производители сме приели производителите с между 10-50 дка обработваема земя и/или над 10 бр. отглеждани животни, до 40

кошера пчели. За големи земеделски производители сме приели такива с над 50 дка обработваема земя, с над 40 бр. животни и/или над 80 кошера пчели.

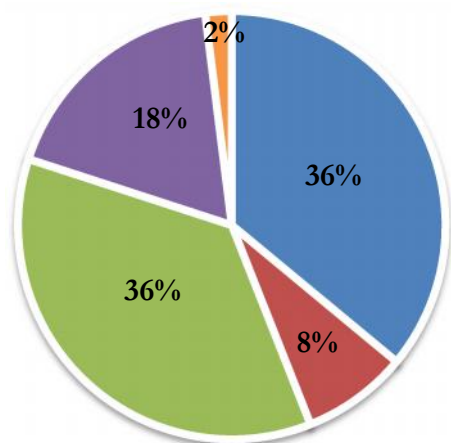
Анкетата включва представителна извадка от 50 анкетирани на община Видин, земеделски производители, представители на агробизнес сектора и безработни. Броят на земеделските производители между тях е 50 от 1660 броя общо за територията на общината, безработните са 8 от 8 164 бр. безработни жители на територията на общината.

Социален профил на анкетираните се определя, както следва:

- 6 % са с основно образование;
- 70 % със средно образование;
- 24 % са с полувисше и висше образование;

Разпределението между мъже и жени е почти по равен процент, като 48% са мъже и 52% са жени. По възрастов профил 8% от анкетираните са до 20 години, 56% от 20-40 години, от 40 – 60 са 34% и 2% над 60 години. В анкетното проучване преобладават хора в активна възраст 20 – 40 години.

фигура 1 Фирмен профил

- Растениевъдство
- хранително - вкусова и преработваща пром.
- животновъдство
- добив и преработка на селскостопанска продукция
- рибовъдство и водни организми

Фирменият профил и характеристиките на бизнес средата показват, че е равномерно разпределението между стопаните, които се занимават с животновъдство и растениевъдство. (фиг. 1 Фирмен профил)

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

Тридесет и шест процента от анкетираните селскостопански производители от района на Видин се занимават с растениевъдство, 18% с добив и преработка на селскостопанска продукция, 36% с животновъдство, с хранително – вкусова промишленост 8% и малък процент от 2% с риболов и водни организми.

3.1.3. Оценката на нуждите на българските земеделски стопани

На въпроса кои култури от растениевъдството и продукти от тях, жителите на Видин намират за перспективни за развитие чрез органично земеделие, с най-голям дял са овощни култури, лозя, плодове, вино, консерви, компоти съответно с 36 %. Данните показват области, в които има вече изграден опит и традиции за отглеждане на посочените култури в крайграничния регион. След тях анкетираните са посочили маслодайните култури – слънчоглед, рапица – олио, храни, горива с 28%, други 20% са за фуражно и хлябно зърно – брашно и хлябни изделия, 8 % са преценили, че възможност за развитие има в оранжерийното производство, 2 % от анкетираните считат, че перспективни са влакнодайни култури – памук, лен, коноп и др., както и други 2 % са за зеленчуци на открито. Двама човека не са дали отговор на този въпрос.

По отношение на производствата, 34% от анкетираните смятат за най-перспективни и печеливши тези, които са в специализирани ферми за добив на месо и мляко, след тях с 22 % са за производство с малки добиви, но с голяма стойност, други 20% считат, че зърнените култури и площи – добив в големи количества са подходящи за развитие, 12% намират, че най-перспективни са производствата на екологично чисти и биопродукти – за храни. Малък процент от запитаните с по 6% са за лозарство и винарство и за поливното земеделие.

На кой начин на органично производство считате за конкурентен и перспективен повече от половината 54 % са отговорили дребни и гъвкави семейни ферми – 200 – 300 дка, 50 – 100 животни, 26 % са за модерни интензивни производства – оранжерии и разсадници, 18 % считат, че производството на екологично чисти и биопродукти е конкурентно. Липсва мотивация в земеделските производители да експериментират с производство

на нови видове, тъй като съвсем малък процент от 2 % са готови да произвеждат нови и непознати за района екзотични видове.

3.1.4. Сътрудничество със Сърбия

Много голям процент от анкетиране 72 % са отговорили, че не са имали търговски, бизнес отношения и сътрудничество в агробизнеса с фирми от съседни страни, 22 % имат създадени контакти от скоро, а 6 % от запитаните работят съвместно с партньори от Сърбия от време на време. Все още сътрудничеството между двете страни е на незадоволително ниво, поради липса на възможности за създаване на контакти.

На въпроса „*Как според Вас се развива двустранната търговия и агробизнес между България – Сърбия през последните 5 години*“ голяма част от запитаните 40% отговарят, че възможностите за партньорство в бизнеса са се увеличили, което показва, че има положително развитие в бизнес сътрудничеството между двете страни. Две групи от хора с по 28 % считат, че развитието на бизнес отношенията между двете страни през последните 5 години е довело до нарастване на конкуренцията и до повишаване на изискванията и стандартите, вероятно поради приемането на България в ЕС. Една малка група от 2 % смятат, че са се влошили възможностите в бизнеса, а друга група от 2 % е на мнение, че се е улеснил достъпа до Европейските пазари.

Поради близостта си до границата, голяма част от хората в региона на Видин са запознати с проблемите, които възникват при извършване на бизнес или търговски взаимоотношения със Сърбия, поради тази причина 64% от запитаните са посочили митническия режим като един най-големите проблеми при осъществяването на контакти между районите на Видин и Зайчар. Забавено преминаване на границата се счита от 20% от анкетираните за спънка при осъществяването на бизнес сътрудничество. Транспортният и търговският режим се идентифицират като проблеми от 12% от запитаните.

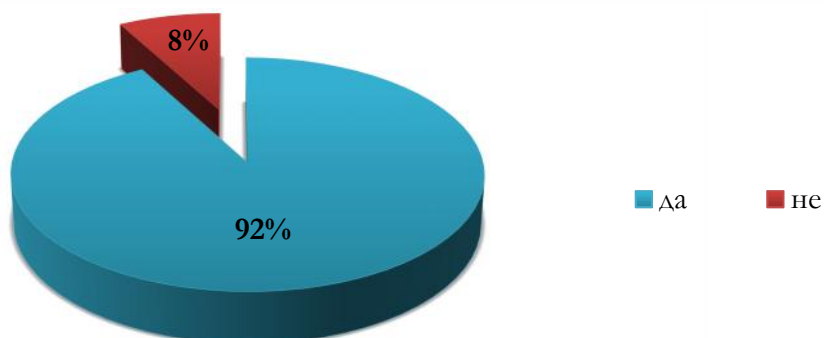
Недостатъчно развитата инфраструктура се смятат като проблемни едва от 4% процента от запитаните.

По отношение на бизнеса си, 50% от анкетираните разчитат на средства от програми на ЕС, което показва, че половината от анкетираните имат познания за финансовите механизми на ЕС по отношение на земеделието и използват субсидии по различни програми, едва 26% са на мнение, че биха могли да разчитат на банкови кредити, 20% разчитат на собствени средства, а съответно две групи по 2 % разчитат на държавно и общинско финансиране.

3.1.5. Познания и мотивация за развитие на биологично земеделие

Поради развитието на биологичното земеделие през последните години, утвърдената нормативна база, информационните кампании на Министерството на земеделието и храните само 8% от анкетираните не са чували за органично земеделие, а останалите 92% от запитаните са чували за органично земеделие. (фиг. 2)

фигура 2 Разпределение по познания за изискванията за отглеждане на органично земеделие

Въпреки познанията по органично земеделие на въпроса има ли лица от обкръжението ви, които се занимават с органично земеделие 80 % са отговорили с отрицателен отговор, 12 % са дали отговор не знам и едва 6 % са дали положителен отговор, а 2 % от анкетираните не са отговорили на този въпрос. Данните показват, че въпреки познанията няма насочена политика или насърчаване на земеделските стопани да се ангажират с отглеждане на земеделски продукти от органичен вид. Повече от половината 58 % заявяват, че частично са запознати със законодателството по отношение на отглеждане

на биологична и растителна или животинска продукция, 32 % не са запознати, 8% са запознати с процеса по сертификация. Едва два процента от запитаните определят себе си като запознати с изискванията за отглеждане на биологична продукция.

На въпроса дали считат, че на местните пазари предлагането на органична продукция е удовлетворително 60 % са отговорили не, поради липса на предлагане на органични продукти, 34 % считат, че не е достатъчно предлагането, два процента са на мнение, че може да се обогати предлагането и 4 % смятат, че има предлагане на органични продукция, но не достатъчно.

Въпреки незадоволителните познания по отношение на органичното земеделие, 44% проявяват интерес към отглеждане на растителна продукция, 38 % проявяват интерес към отглеждане на растителна и на животинска продукция, 14% имат интерес само към животинска. Един от запитаните е посочил, че вече отглежда продукти по биологичен начин, но според нас това се дължи на липсата на информация и неправилното интерпретиране на екологична и биологична продукция. (табл.1)

таблица 1 Разпределение по интерес за отглеждане на органични продукти

Да, вече отглеждам продукти по биологичен начин	Да, проявявам интерес към отглеждане на растителни и животински продукти	Да, проявявам интерес към отглеждане на растителни продукти	Да, проявявам интерес към отглеждане на животински продукти
2%	38%	44%	14%

Причините, които биха накарали земеделските производители от община Видин да преминат от конвенционално към биологично земеделие по степен на важност са:

За 74% от анкетираните това е производство с по-висока стойност, което показва, че земеделските стопани имат ясно виждане по отношение на перспективите за развитие на биологичното земеделие. Десет процента считат, че по този начин ще окажат своята грижа към околната среда. Шест процента имат възможност за използване на външно финансиране по линия на ЕС и по Програмата за развитие на селските райони на Министерството на земеделието и храните. По – бърза и лесна реализация на продукцията е

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

важна за 6% от запитаните от община Видин, а 4% не проявяват интерес за преминаване от конвенционално към отглеждане на биологично земеделие.

3.2. Община Зайчар

3.2.1. Описание на община Зайчар

3.2.1.1. Географско положение

Град Зайчар се намира на кръстопътя на Бял и Черен Тимок. Град Зайчар е географски, административен, икономически, политически и културен център на Област Зайчар. Община Зайчар се намира на надморска височина между 115 и 692 м над морското равнище и заема площ от 1 069 км² (около 15% от територията на Тимочка Краина). Територията на общината граничи със склонове на планината Дели Йован на север, склонове на Стара планина на изток и юг-изток по протежение на държавната граница към България, Ласовачка планина на юг и юг-запад, както и част от Тушижница планина, докато на запад граничи с Йежевица и части на Велики KRS.

Градът е построен на кръстопътя на магистрални пътища: Парачин - Зайчар - Кула, Парачин - Зайчар - Неготин - Кладово - румънската граница, Парачин - Зайчар - Княжевац - Ниш и Неготин- Зайчар - Княжевац - Ниш. Екстемпорални пътища към Видин и София, покрай Белград - Донйи Милановац - Кладово - Неготин и по-далеч, само и най-краткия път свързващ Европа и останалата част на страната към Северна България и Южна Румъния и по-далеч, по посока басейна на Черно море, която дава на Зайчар специално международно значение. Територията на общината, освен от град Зайчар, се състои от 41 села, и според преброяването от 2002 г. населението е 65 969 жители.

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

3.2.1.2. Климат

Община Зайчар се намира в континенталния климатичен пояс. Климатът е умерено влажен, с топло и сухо лято и умерено студена зима, което показва, че Зайчар и околностите му имат умерено-континентален климат. Най-студените месеци са януари и февруари, а най-топлият е юли. През последното десетилетие климатът се е променил значително. Има климатични изменения, касаещи температурите през зимата и лятото. Летните месеци са изключително горещи с дневни максимални температури до 40 ° C, а нощите са хладни. С тази разлика между дневна и нощна температура през лятото, сухи и горещи лета, климатът в тази област все повече и повече наподобява характеристики на пустинен климат. Зимата е мека малко валежи, но в някои периоди температурата пада до 15 ° C под нулата. В Зайчарския басейн има ветрове подобни на Косово, най-вероятно североизточни, а от време на време има ветрове от Карпатите и Стара планина. Ветровете са най-често през пролетта и есента. Градушка пада много рядко. През годината общо средният годишен валеж е 560 мм.

3.2.1.3. Природни условия

Земеделската земя заема 64,1% от общата площ или 685,32 км², горите са разположени в площ от 318,04 км², или 29,75% от общата площ. Най-важните експлоатирани минерални ресурси са антрацит (годишното производство 15 000 тона), лигнитни въглища (годишно производство от 56 000 тона) и кварцов пясък (годишно производство от 150 – 200 000 т).

Най-важните туристически обекти са: антична местност Феликс Ромулиана, манастир Суводол, Спас в Гамзихрад и Николичево, езерата Грлище, Совинач, Гловичко и Рготско, природата и самия град със съседните села.

3.2.1.4. Водни ресурси

Най-важните икономически активи и уникалности са термо-минералните води, защитените зони (ЗЗ в Гамзихрад и Николичево). Термо-минералните извори в Гамзиградска спа разполагат и с модерен курорт, докато термо-минералния извор в Николичево не е уреден, въпреки че всички изследвания

показват, че тези термо-минерални води имат изключителни лечебни качества.

3.2.1.5. Горски ресурси

Територията на общината изобилства от разнообразни диви животни: сърна, дива свиня, вълк, лисица, чакал, язовец, дива котка, златка и камък, заек, фазан, сива яребица, скален гълъб, гургулица, пгъдпгъдък, зеленоглава патица, ястреб, сврака, Сива врана и др

3.2.2. Представителност и достоверност на резултатите

В Община Зайчар има 4 894 регистрирани земеделски производители /наричат ги правни субекти/. Безработните лица в Община Зайчар са 7 494 души.

Анкетираните са 50 жители на община Зайчар, от които 44 % са заети лица, а 56% са безработни. Техният социален профил се определя така:

- 22 % са с основно образование
- 56 % със средно образование
- 22 % са с полувисше и с висше образование

Разпределението по пол на анкетирания селскостопански производители от района на Зайчар е следното: 60% са мъже, 40% са жени. Възрастовият профил е следният: 8% от участниците в анкетното проучване са до 20 години, 50% от тях са между 20-40 години, 38 % са от 40 – 60 години и над 60 години са 4% от запитаните.

Половината от анкетирания сръбски земеделски стопани са ангажирани в животновъдство - 50%, 28 % от тях се занимават с растениевъдство, 20% са заети в хранително – вкусовата и преработваща промишленост, а с добив и преработка на селскостопанска продукция са ангажирани едва 2% от запитаните.

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

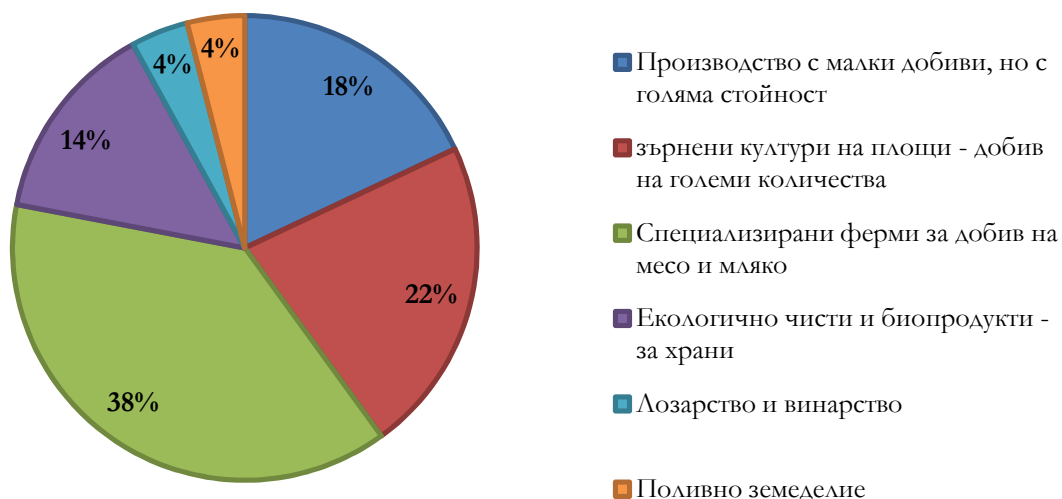

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

3.2.3. Оценката на нуждите на сръбските земеделски стопани

На въпроса кои култури от растениевъдството и кои продукти от тях жителите на Зайчар намират за перспективни за развитие с най-голям дял с 28 % са овощните култури, лозя, плодове, вино, консерви, компоти, т.е. те са на същото мнение като българските си колеги, след тях с 24 % се нареждат фуражно и хлябно зърно – брашно и хлябни изделия, с по 20 % са маслодайни култури – слънчоглед, рапица - олио, храни, горива и зеленчуци

фигура 3 Разпределение по интерес за отглеждане на органични продукти

на открито, а едва 2 % считат, че перспективно е оранжерийното производство.

Сред посочените производства се счита за перспективно и печелившо производство в специализирани ферми за добив на месо и мляко с отговор на 38 % от анкетираните, на второ място запитаните 22 % са посочили зърнените култури на площи – добив на големи количества, други 18 % от анкетираните са за производство с малки добиви, но с голяма стойност, 14 % от запитаните смятат, че печелившо е производство на екологично чисти и биопродукти – за храна, а с по 4 % са две групи от хора, които са за лозарство и винарство, както и разчитат на печалби в поливното земеделие. (фиг. 3)

По отношение на начините на органичното производство, които считат за конкуретни и печеливши 48% намират, че най-перспективни са дребните и гъвкави семейни ферми до 200-300 дка, отглеждането на 50-100 животни, а

34% са на мнение, че модерните интензивни производства като оранжерии и разсадници имат потенциал за развитие. Осем процента от земеделските производители са за производството на екологични продукти, едва 4% от тях смятат, че производства на нови непознати за района екзотични видове биха били конкуретни, а 6 % са отговорили друго, но не са дали конкретен отговор.

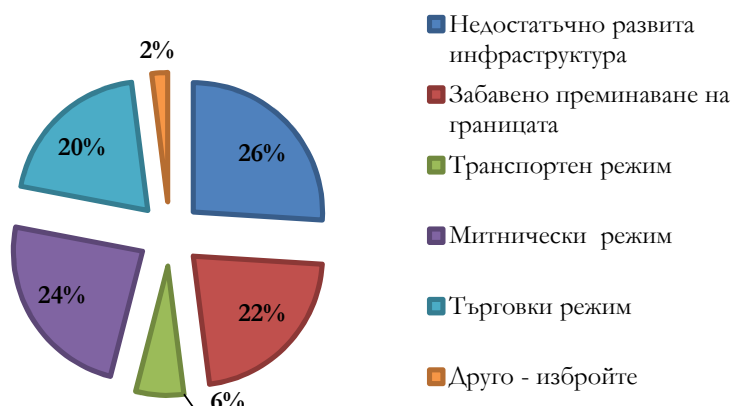
3.2.4. Сътрудничество с България

Сравнително голям процент на запитаните петдесет и два процента са отговорили, че са нямали търговски, бизнес отношения и сътрудничество в агробизнеса с България, 18% имат сътрудничество от скоро, 16 % имат контакти от време на време и едва 8 % имат бизнес взаимоотношения регулярно от много години.

На въпроса как според Вас се развива двустранната търговия и агробизнес между България – Сърбия през последните 5 години, 38% от запитаните отговарят, че са се увеличили възможностите за партньорство в бизнеса, което е единодушно мнение за селскостопанските производители от двете страни на границата. Според мнението на двадесет и четири процента от анкетираните, възможностите за бизнес са се влошили, 20 % свързват развитието на бизнес отношенията между двете страни през последните 5 години с повишените изисквания и стандарти, 8% са на мнение, че конкуренцията е нараснала, и едва 4 % смятат, че се е улеснил достъпа до Европейските пазари. Трима от анкетираните не са дали отговор на този въпрос.

За разлика от българските земеделски стопани, сръбските им колеги считат,

фигура 4 Разпределение по проблеми при осъществяване на партньорство между Видин и Зайчар

че най – голям проблем при осъществяване на бизнес или търговски отношения между България и Сърбия е недостатъчно развитата инфраструктура, като 26% от запитаните са

дали този отговор. (фиг. 4)

Митническият режим се счита от 24% от анкетираните за спънка при осъществяването на бизнес сътрудничество. Забавеното преминаване на границата се смятат като проблемни за 22% от запитаните, а търговския режим е проблем за 20 % от хората, 6 % от запитаните са дали отговор, че пречка между двете страни е транспортния режим, а 2 % са изказали мнение, че друг е проблемът като не са посочили конкретен такъв.

По отношение на бизнеса си и начините му за финансиране 60% от запитаните разчитат на собствени средства, което показва, че нямат достъп до информация относно различни източници за финансиране. Осемнадесет процента разчитат на държавно финансиране, 16 % смятат, че най – добре е да финансират дейността си с банкови кредити, едва 4 % биха се разчитали на средства от програми на ЕС и 2 % на подпомагане от страна на общината. Ниският процент на земеделските стопани, които разчитат на средства от ЕС показва, че все още сръбските земеделци не разполагат с достатъчно информация относно възможностите за финансиране на селското стопанство от програми на ЕС. (таблица 2)

таблица 2 Разпределение по финансови средства

собствени средства	банкови кредити	Средства от програми на ЕС	Държавно финансиране	от общината
60%	16%	4%	18%	2%

3.2.5. Познания и мотивация за развитие на биологично земеделие

Шестдесет и осем процента от запитаните споделят, че не са чували за органично земеделие, като само 30 % имат информация за него, а 2 % не са дали отговор на въпроса. Има ли във вашето обкръжение лица, които се занимават с органично земеделие е въпрос, на който 52 % от анкетираните са дали отрицателен отговор, 14 % са отговорили с положителен отговор, а 30 % не знаят. Четири процента не са отговорили на въпроса. Твърде голям процент от анкетираните 74% заявяват, че не са запознати с изискванията за отглеждане на биологична растителна или животинска продукция. Това е

така, поради това, че липсва обща информация относно биоземеделието, а от там и познания по законодателство и сертифициране. Едва 6% твърдят, че частично са запознати. Друга група от 14 % са запознати със законодателството и едва четири процента са напълно запознати. Никой от анкетираните не е дал отговор, че е запознат с процеса на сертифициране на биологична растителна или животинска продукция.

Въпреки недостатъчните познания по отношение на спецификата на отглеждането на органични продукти, както и законодателството свързано с него 44% проявяват интерес към отглеждане на растителна продукция, 38% от анкетираните проявяват интерес към отглеждане на растителна и животинска продукция, 14% проявяват интерес към отглеждане само на животинска продукция, 6% само към растителна. Два процента от запитаните са посочили, че вече отглеждат биологична продукция без да са уточнили каква. Само два процента от запитаните са отговорили, че проявяват интерес към отглеждането на диворастящи продукти.

Причините, които биха накарали земеделските производители от община Зайчар да преминат от конвенционално към биологично земеделие по степен на важност са: за 24% от запитаните това е производство на продукция с по – висока стойност т.е. те разполагат с информация, че цената на биологичните продукти и храни е по-висока спрямо продуктите от конвенционалното земеделие. Значителен процент от анкетираните селскостопански производители - 20 % са загрижени за опазването на околната среда. За осемнадесет процента от анкетираните това е възможност за използване на външно финансиране. Две групи по 16 % считат, че по този начин ще осъществят по – бърза и лесна реализация на продукцията, а втората група от запитаните отговарят, че не проявяват интерес към отглеждане на биологично земеделие. Шест процента от анкетираните са отговорили, че причината за преминаване от конвенционално към биологично земеделие или животновъдство е друга.

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

4. Сегашни и бъдещи тенденции на търсенето на органична продукция

Биологичният сектор е оценен като най-бързо развиващият се сектор в земеделието. Пазарът на биологични продукти в света е повече от 46 милиарда долара (данни за 2007 г.). Най-много биопродукти и храни се консумират в Северна Америка и Европа. По данни от международната консултантска компания Organic Monitor, сертифицираните площи в света са общо 32,2 млн. хектара. При континенти класацията се оглавява от Океания (37,6 % от сертифицираните площи в света), следвана от Европа (24,1 %) и Южна Америка (19,9 %). Страните с най-голям процент сертифицирана земя спрямо общата земеделска земя са: Австрия (13,4%) и Швейцария (11 %). През последните няколко години се наблюдава растеж на биологичното земеделие със средно 20% на година и очакванията на всички експерти в сектора са за продължаване на растежа и през следващите години. Според Асоциацията за биологична търговия (Organic Trade Association) биологичния сектор ще продължи да бъде лидер и през следващите 20 години.

Потребителите в САЩ и Европейския съюз съставляват 95% от световните продажби на биологична продукция. В ЕС средната цена на биологичната продукция спрямо конвенционалните продукти е значително по-висока - 22% за млякото, 34% за телешко, 68% за свинско, 182% домашни птици, 167% за яйца и 102% за зърнени култури.

Пазарът на биологични продукти също се развива бързо не само в Европа и Северна Америка, но и в много други страни, включително и в развиващите се страни. Повечето развиващи се страни имат малък вътрешен пазар (напр. Египет), като някои започват да се възползват от доходните възможности за износ на биологична продукция. В страните с развито биологично земеделие, като Великобритания, Германия и други, около 70 % от произведената продукция се реализира именно на вътрешния пазар.

Главната причина за този растеж е потребителското търсене в развитите страни. **Мотивациите на консуматорите** на биопродукти са свързани с: ползите за здравето и околната среда; подобряване качеството на храните и вкуса; достъпа до пресни продукти и подпомагането на местните дребни

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

стопани, общности и пазари. Освен това съществуващите страхове за безопасността на храните поради заплахите от луда крава и други болести, както и наличието на генетично модифицираните организми в земеделието също оказват влияние върху повишеното търсене на биологични продукти.

Биологичното земеделие в България има вече *22-годишна история*. Началото е поставено през 1987 г. в Аграрен Университет - Пловдив, където се създава Агроекологичен център с демонстрационна биологична ферма.

Преди 11 години на българския пазар се появяват първите сертифицирани биологични продукти. През 2005-2006 г. в дистрибуцията на органични храни се включват и търговските вериги.

Първите сертифицирани български продукти се появяват през 2001 година. Произвежданите био продукти в България основно се изнасят под формата на суровини в ЕС, Северна Америка и Япония.

Над 90% от произвежданата към момента сертифицирана биологична продукция в България е предназначена за износ - главно за западноевропейски страни, Съединените щати и Канада. Най-значителен е обема на изнасяните етерично-маслени растения, билки, зеленчуци, мед. България изнася главно пресни продукти и суровини, като по този начин се губят от една страна приходи от добавена стойност и от друга фирмите нямат възможности да наложат собствена марка.

В България търговията с биологични земеделски продукти и храни започва бързо да се развива. Делът на реализираната българска биологична продукция на **вътрешния пазар възлиза на около 7 - 8 %**. Тенденцията в България е към повишаване на интереса към биопродуктите. Предпоставка за това е наличието на изграден вътрешен пазар, а вече има и наличие на преработватели, дистрибутори и търговци на такива продукти.

Отскоро има и официална база данни за биологични семена и посадъчен материал в България, част от европейската OrganicXseeds. OrganicXseeds база данни е призната за официална база данни съгласно Регламент 1452/2003 г. на ЕС в Белгия, Германия, Люксембург, Швейцария и Великобритания. Тази база данни, вече попълнена и с вариант на кирилица обработва общо около 10 000 продукта от семена и има повече от 1 000 посетители на седмица.

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

Използването на OrganicXseeds България е безплатно за всички фермери и производители, които търсят семена чрез нея. Селекционерите и доставчици на семена трябва да заплатят една чиста годишна такса, за да регистрират всички свои биологични семена в базата данни. Чрез базата данни в интернет може лесно да се потърсят всички налични биологични семена или чрез използване на систематична търсачка по категории или чрез бърза търсачка, която търси определен растителен вид и респективно сортове. Друга възможност е да се потърси определен доставчик на семена или селекционер като се използва търсачка за доставчик. С резултатите от търсенето се предоставя и допълнителна информация отнасяща се до конкретните семена и доставчика на семената.

Българският вариант на OrganicXseeds се попълва с биологични семена, семена от картофи, а също и вегетативен посадъчен материал, които се предлагат в България. Фермерите и производителите, както и доставчиците на семена и селекционерите получават пълна прозрачност по отношение на наличностите от биологични семена на пазара. Това е важно предварително условие за разумно развитие на пазара на биологични семена в страната.

5. Разбивка на търсенето на биопродукти

Вътрешният пазар е все още недостатъчно развит поради няколко основни причини:

- Слабо предлагане на биопродукти – концентрирано основно в големите градове и супермаркетите;
- Беден асортимент на предлаганите стоки;
- Слабо разпознаване на понятията биологично, екологично и натурално;
- Ограничени финансови средства;

Основният профил на потенциалните потребители на биологични продукти в България може да се представи както следва¹. (таблица 3)

¹ Маркетинг на биологични продукти, Вержиния Димитрова, Дикон груп ЕООД

таблица 3 Търсене на биологични продукти в България

N	Продукти	% от общото търсене на биологични продукти
1.	Млечни продукти	56
2.	Зеленчуци	50
3.	Месо и колбаси	42
4.	Плодове	31
5.	Сокове и напитки	25
6.	Хляб и хлебни изделия	18
7.	Детски храни	14
8.	Мед	13
9.	Чай	13
10.	Сладка	13
11.	Диетични храни	11

От таблицата ясно се вижда, че потребителите на стоки от органичен характер търсят най – много млечните продукти, зеленчуците и изделията от месо. Плодовете също са сред търсените продукти от органичен тип. Необходимо е да се направи подробно проучаване на пазара на търсенето на органични продукти и да се има в предвид при мащабно преминаване от конвенционално към биоземеделие. Ако адресираме посочената таблица към анкетното проучване на общините Видин и Зайчар ще се установи, че продуктите с най – голяма перспектива за развитие са зеленчуците на открито, оранжерийно производство, както и овощни култури, лозя и плодове, като последните са посочени от анкетираните от двете страни на границата като най – перспективни за развитие. По отношение на производствата, които имат перспективи за успешна реализация са специализирани ферми за добив на месо и мляко, екологично чисти и биопродукти – за храна.

Структура на каналите за разпространение на биологични продукти в България

В България био-продуктите имат недостатъчно пазарно присъствие, но търговията с тях започва усилено да се развива. Българските биологични продукти като мляко, мед, билки, чайове, плодове, зеленчуци и сладка от горски плодове сега се продават само в няколко големи вериги супермаркети в София и големите градове на страната.

Цените на биологичните биопродукти са с от 30 % до 50 % по-високи, но това не е толкова определящо като пречка за българския пазар, въпреки ниската покупателна способност на населението. По-големият проблем е, че липсва достатъчно предлагане.

Към настоящия момент конвенционалните супермаркети са преобладаващ канал за дистрибуция на биологични продукти на дребно. Това определя до голяма степен и географското разпространение на биопродуктите - главно в големите български градове.

Специализираните магазини за здравословни храни играят незначителна роля, като са разположени основно в гр. София и в някои от по – големите градове в страната.

Част от произведената биологична продукция се изкупува от преработватели и търговци и се пласира на вътрешния пазар под формата на конвенционални продукти за крайно потребление, а незначителна част се реализира чрез директни продажби и чрез интернет магазини.

6. Заключение, основни изводи, възможности и препоръки

Нарастващото търсене на биопродукти в световен мащаб и развитието му в България през последните няколко години дава възможност на органичното земеделие да се докаже като перспективен отрасъл в селското стопанство. За целта е необходимо да се повиши най – вече информираността в земеделските производители относно търсенето на биологична продукция, канали за дистрибуция, пазари, както и технологични особености при отглеждане на биопродукти. Това ще даде възможност да започне използването на пустеещи земи за отглеждането на растения от органичен характер, както и ще се създадат предпоставки за повишаване на заетостта в селското стопанство.

Основните изводи, и препоръки, които могат да се направят на база на направените анкетни проучвания в региона Видин – Зайчар са следните:

➤ Познания по органично земеделие – почти всички земеделски производители, които са анкетирани от България са чували за органично земеделие 92 %, а процентът на информираност по отношение на органичното земеделие от страна на земеделските стопани от района на Зайчар е значително по – нисък 30 %. Необходимо е да се повиши информираността и възможностите, които предоставят отглеждането на агрокултури с ограничен характер. Това може да бъде чрез повече разработени проекти към програми от ЕС с целева група земеделски производители или кампании на регионални служби по земеделие. Нужно е запознаване с технологията на отглеждане на основните за района култури и подходящите сортове. Да се организират и проведат курсове и обучения на основния брой земеделски производители по биологично земеделие с цел:

- Биологично законодателство;
- Програми за финансиране на земеделско производство;
- Разработване на технологични карти за отглежданите култури и трайните насаждения и предоставянето им на производителите. Основните за района култури и включване на нови;
- Разработване на програми за развитие на животновъдството. На лице са много добри условия за месодайно овцевъдство и говедовъдство;

➤ Бизнес взаимоотношения и търговия между България и Сърбия – 52 % от земеделските стопани от района на Зайчар и 72 % от българските фермери са заявили, че са нямали търговски и бизнес взаимоотношения в агробизнеса със съседната държава, докато доста близко е процентното съотношение на тези, които от скоро имат взаимоотношения 22 % от сръбска и 18% от българска страна. От тези отговори следва, че въпреки близостта на двете страни и възможностите за сътрудничество, все още не са се създали съществени контакти в областта на земеделието. Почти еднакъв е броя на земеделските стопани

от двете държави, които считат, че са се увеличили възможностите за бизнес през последните 5 г. между България и Сърбия – 40 % от българските фермери и 38 % от сръбските. Значителен е броят на хората, които все още не са установили бизнес отношения със съседната държава, но окуражителен е процентът, който показва, че започват съвместни дейности и вече се създават контакти, макар и от скоро. Препоръчително е да се организират повече съвместни мероприятия – панаири, форуми, изложения, на които фермерите от двете страни на границата да имат възможност да намерят допирни точки и да създадат партньорство. Регистриране на съвместни браншови организации и сдружения също би било крачка към създаване на трайни и стабилни бизнес и търговски взаимоотношения между двете държави.

➤ Перспективни култури и производства, свързани с развитието на органично земеделие в региона Видин – Зайчар – селскостопанските производители от двете страни на границата са на мнение, че перспективно органично земеделие може да се разработва в областта на овощните култури, лозя, плодове, вино, компоти като 36 % от българските фермери смятат така и 28% от сръбските им колеги. Маслодайните култури – слънчоглед, рапица – олио, храни, горива са предпочитани за 28 % от българските земеделски производители и 20 % от сръбските. Сръбските фермери считат, че фуражното и хлебно зърно също е перспективно, като 24 % от анкетиранията са отбелязали това като възможност за развитие на органичното растениевъдство. Полезно би било да се направи предварително проучване с тенденции на търсене на биологични продукти в България и Сърбия, както и интересът на други държави към внос на биопродукти към настоящия момент. Преди да се предприемат стъпки към преминаване към биологично земеделие е наложително да се проучат и канали за дистрибуция и разпространение, което е основна задача на всеки земеделец и търговец.

➤ Проблеми при осъществяване на търговия и бизнес партньорство между Видин и Зайчар – 64 % от българските земеделски стопани считат като проблемно митническия режим между двете държави, а 20 % са на мнение, че затрудненията идват от бавно преминаване на границата. Сръбските фермери смятат, че основен проблем е недостатъчно развитата инфраструктура 26 %, като за 24 % от тях проблемът също е в

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

митническият режим. Необходимо е да се инициират повече контакти на ниво, община, правителство и взаимоотношения на политическо ниво, за да се решат проблеми от този вид като предварително се проучи къде са най – големите пречки за осъществяване на бизнес между двете страни.

➤ Финансови средства за развитие на бизнеса – 60% от анкетираните сръбски земеделски производители разчитат на собствени средства за развитие на бизнеса си и само 4 % на средства от програми на ЕС, докато този процент при българските им колеги е значително по – висок, 50 % разчитат на еврофондовете и само 20 % на собствени средства. От това следва, че все още е необходимо да се организират информационни кампании, които да предоставят на земеделските стопани информация за селскостопанската политика на ЕС, възможностите за финансиране по програми на ЕС и по предприсъединителните фондове за Сърбия.

➤ Интерес за отглеждане на растителни и животински продукти по органичен начин – 44 % от българските стопани имат интерес да отглеждат растителни продукти, а 38 % и растителни и животински продукти. От страна на сръбските фермери 40 % биха се занимавали с органично земеделие в областта на растениевъдството и животновъдството, 20 % от тях са само за растителни продукти, а 22 % само за отглеждане на животински продукти. Не е целесъобразно едностранчиво развитие на растениевъдството или животновъдството. Двата сектора трябва да се развиват успоредно един с друг. Растениевъдството да произвежда стокова био продукция и достатъчно по количество и качество фураж. Да потребява оборския тор и субпродуктите от животновъдството. То от своя страна да е потребител на част от растениевъдната продукция. С пашуването на животните да се спре заплевяването и изоставянето на естествените ливади и пасищата. Развитието през последните години показва, че въпреки лошите условия, биологичното земеделие става все по-популярно. То бележи значителен прогрес в сферата на обученията, маркетинга и изследванията.

European Union

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Serbia IPA Cross-border Programme"

Bulgaria – Serbia
IPA Cross Border Programme

Възможности за развитие на биологично земеделие, както и интерес от страна на селскостопанските производители има и от двете страни на границата. Европейският съюз има силна политика по отношение на органичното земеделие и предлага насърчителни мерки към тези земеделски стопани, които имат желание да преминат от конвенционално към биологично земеделие. Единствената пречка е липсата на достатъчно информация във фермерите и е нужно в началото усилията да бъдат насочени именно към повишаване на знанията на земеделските производители относно спецификата на биоземеделието, нормативни изисквания, сертификация и реализация на продукцията.